

Apen en kinderen vertonen vergelijkbaar gedrag

Dubbelinterview

Een bioloog die onderzoek doet naar apen en een pedagoog die onderzoek doet naar kleuters en brugklassers ... en die dan dus samenwerken. Dat leidt misschien bij sommigen tot gefronste wenkbrauwen: kinderen en apen zijn toch niet hetzelfde? Hoogleraar biologie Liesbeth Sterck en universitair docent orthopedagogiek Marjolijn Vermande leggen hun samenwerking uit.

tekst **Armand Heijnen**
beeld **Bas van Hattum**

Marjolijn Vermande (faculteit Sociale Wetenschappen): "Mijn kinderen hadden ooit een hamster. Die is niet erg oud geworden. Toen hij ziek was hebben we hem zelfs nog laten opereren bij de faculteit Diergeneeskunde, waardoor hij waarschijnlijk de duurste hamster 'ever' is geworden. Zelf heb ik wat met egeltjes. We hebben meerdere egels in onze tuin, die 's avonds beginnen rond te scharrelen. Onder het motto 'Help de egel de winter door' hebben we een egelhotel geplaatst."

Mensen leven in groepen, maar binnen zo'n groep kan de status verschillen. Vermande, van huis uit ontwikkelingspsycholoog: "Het ene kind staat in een schoolklas hoger in aanzien dan het andere kind. Wij kijken naar populariteit van kinderen en in hoeverre ze de in staat zijn om, wat wij 'resources' noemen, in de groep te bemachtigen, zoals het favoriete speelgoed, de leukste of stoerste vriendjes, de meeste aandacht. De vraag is dan: hoe bereikt een kind zo'n status? Dat kan door het vertonen van bepaald gedrag: agressief gedrag bijvoorbeeld, maar ook door aardig of vriendschappelijk te zijn. En een derde manier is anderen inspireren om jouw voorbeeld te volgen."

"Apen zijn sociale dieren", vervolgt Sterck. "In apenkolonies vertonen zij soortgelijk gedrag als kinderen. Ook zij maken gebruik van die door Marjolijn genoemde typen

gedragingen om in de groep een bepaalde status te verwerven; in hun geval gaat het dan om agressie, seks of vlooiën. Die overeenkomst in gedrag bracht ons op het idee om te gaan samenwerken en subsidie aan te vragen voor ons gezamenlijke onderzoek. Mensen zijn ook apen. Heel veel van de sociale principes die je bij apen ziet, vind je ook bij mensen terug. Dat is de basis geweest van onze samenwerking. Hoe komen schoolkinderen en apen aan status in de groep?"

De twee onderzoekers doen hun onderzoek via observaties, gedragsexperimenten en — wat de kinderen betreft — vragenlijsten en 'peer-oordelen'. "Agressief of juist aardig gedrag is bij primaten zoals chimpansees of makaken goed waar te nemen", vertelt Sterck, die voor haar onderzoek de beschikking heeft over een kolonie makaken in het Biomedical Primate Research Centre in Rijswijk. "We zien dat er leiders en vriendschappen zijn in zo'n kolonie, maar hoe dat precies werkt, hoe die apen die dominante positie en vriendschappen combineren om hun zin te krijgen, dat is waar we naar op zoek zijn. Dat is feitelijk hetzelfde als waar Marjolijn bij kinderen naar op zoek is."

Vermande vervolgt: "Status is, zo suggereert ons onderzoek, het beste te verwerven als je agressief gedrag — *getting ahead* — flexibel weet in te zetten samen met sociaal geaccepteerd gedrag — *getting along and inspiring others* —, afhankelijk van de situatie." Bij dieren wordt het nu steeds duidelijker dat naast agressief gedrag — maken ze ruzie in de groep — ook aardig gedrag — hebben ze wel vriendjes in de groep? —, status geeft, »

“We weten uit diverse onderzoeken hoe belangrijk relaties zijn voor het welzijn van zowel mensen als apen”

Utrechts alumna
Liesbeth Sterck (Bèta-faculteit): “Ik heb twee goudvissen, waarvan er eentje al 18 jaar oud is. Die heeft inmiddels al twee vriendjes versleten en is nu bezig aan een derde maatje. Je moet er altijd eentje bij zetten; een goudvis alléén wordt heel ongelukkig, het zijn echte groepsdieren. Ik denk dat bij veel mensen de goudvissen niet zo oud worden omdat ze hun kom of aquarium te vaak of te grondig schoonmaken. Dat verstoort het ecosysteem in zo’n kom, zeker als ze er ook nog een of ander schoonmaakmiddel bij gebruiken.”

» vult Sterck aan. “Maar dat ‘doe mij na’-gedrag is bij apen moeilijk te meten”, vertelt Sterck.

Wat levert dat op? Sterck: “In mijn geval is dit soort kennis van groot belang voor bijvoorbeeld dierenwelzijn. Hebben die makaken wel een maatje in de groep? We weten inmiddels uit diverse onderzoeken hoe ontzettend belangrijk relaties zijn voor het welzijn van zowel mensen als apen. Voor een goed welzijn bij mensen is het bijvoorbeeld noodzakelijk dat ze eerlijk kunnen delen. Maar hoe zit dat bij apen? Als je ze zelf laat kiezen gunnen ze anderen ook iets, maar dan met name diegenen met wie ze een goede relatie hebben, zoals familie. Dit geeft aan hoe belangrijk relaties zijn bij groepsdieren.”

Vermande: “Ander voorbeeld. Pesten is natuurlijk geen aardig gedrag. Maar we hebben ontdekt dat kinderen die pesten ook aardig en vriendschappelijk gedrag gebruiken om hun zin te krijgen. Bovendien

hebben ouders zelf nauwelijks last van hun pestgedrag. Ze liggen weliswaar niet zo goed in de groep, maar ze voelen zich wel sociaal geaccepteerd en ze houden er geen angstgevoelens of depressieve klachten aan over, zoals slachtoffers. Het levert hen daarentegen wel veel op in termen van status. Net als biologen zeggen wij dan: het heeft voordelen en geen nadeel, dus waarom zou je er mee stoppen? Ook de sociale atmosfeer in een groep is belangrijk. Als de pester dominant is in een groep, dan is de kans groot dat pesten daar meer geaccepteerd wordt. Dat soort inzichten geeft ingangen voor interventies tegen pestgedrag.”

Sterck vervolgt: “Ook de-escaleren is een mooi voorbeeld. Apen verzoenen na een conflict, maar kinderen met gedragsproblemen zijn daar niet zo goed in. Die komen in een welles-nietes modus terecht; ‘hij is begonnen, nee zij is begonnen’. Wat veel opvoeders — ouders of docenten — doen bij een dergelijk conflict, is ze uit elkaar

halen. Maar misschien moet je dat juist niet doen. Misschien is het beter de kinderen te helpen hoe ze kunnen de-escaleren en ze te leren dat je je zin óók kunt krijgen op een aardige manier. Bijvoorbeeld — dat zijn Marjolijn en ik nu aan het onderzoeken — door in een spel samen te werken.”

Blijft de vraag: kun je een kind wel vergelijken met een aap? Is dat ethisch gesproken wel in de haak? Er zullen mensen zijn die er moeite mee hebben om op deze wijze afbreuk te doen aan de uniciteit of zelfs superioriteit van de mens? Sterck is het daar absoluut niet mee eens: “De mens is een soort dier dat kan nadenken. Maar wij denken niet bij alles wat we doen na, veel doen we ook, net als dieren, vanuit intuïtie. Dus we moeten onszelf als mens niet overschatten. Zo bijzonder zijn we niet.” ◀

“Als we denken als mens superieur te zijn, overschatten we onszelf. Zo bijzonder is de mens niet”

Universiteitsmuseum vernieuwt

Het Universiteitsmuseum Utrecht (UMU) vernieuwt om hét onderzoeksmuseum van Nederland te worden: een familiemuseum waar je actief kennis maakt met wetenschappelijk onderzoek van de Universiteit Utrecht in heden en verleden. Er is veel te zien en te doen in het nieuwe UMU. Van opgezette dieren tot een hartlong-machine en van fossielen tot de Van Leeuwenhoek-microscop. In alle vijf de nieuwe zalen is actuele wetenschap te ontdekken. Er komt ook een nieuwe zaal over mens en dier, waar bezoekers Liesbeth Sterck en Marjolijn Vermande tegenkomen. Bezoekers kunnen daar — net als Sterck en Vermande — het gedrag van mensen en dieren onderzoeken. In de interactieve opstelling ‘Gedrag gespot’ gaan bezoekers als gedragsonderzoekers aan de slag. Hoe krijgen apen en mensen hun zin? Bij het bekijken van filmmateriaal moeten ze pro-sociaal (aardig) en asociaal en agressief (onaardig) gedrag herkennen. Aan de onderzoekstafel gaan ze een stap verder en vullen ze een zogenaamd ethogram in met alle gedragingen die ze waarnemen.

Het vernieuwde UMU is vanaf 2023 te bezoeken. Het Utrechts Universiteitsfonds draagt bij aan de vernieuwing van het museum en ondersteunt bij het aanvragen van subsidies bij andere vermogensfondsen.

Op de hoogte blijven? Kijk op umu.nl